

EVERYTHING MATTERS

Reactie DLA Piper Nederland N.V.
inzake het conceptwetsvoorstel
wijziging enquêterecht

INHOUD

Inleiding.....	3
1. Toegang tot het enquêterecht.....	3
2. Onmiddellijke voorzieningen.....	9
3. Beperking van het aansprakelijkheidsrisico voor onderzoekers en tijdelijke bestuurders en commissarissen.....	11
4. De waarborgen tijdens het onderzoek.....	12
5. Overige aspecten – geregeleerde financiële markten.....	14
Contactpersonen.....	18

INLEIDING

DLA Piper Nederland N.V. heeft kennis genomen van het voorontwerp Wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met de aanpassing van het enquêterecht. Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om hierop te reageren. Hieronder treft u onze reactie aan.

1. TOEGANG TOT HET ENQUÊTERECHT

BEVOEGDHEIDSGRENS AANDEELHOUDERS EN/OF CERTIFICAATHOUDERS

In het wetsvoorstel is voorzien in een wijziging van artikel 2:346 aanhef en onder b en c BW. Op basis daarvan wordt onderscheid gemaakt tussen vennootschappen met een geplaatst kapitaal tot EUR 22,5 miljoen en vennootschappen met een groter geplaatst kapitaal. De thans bestaande bevoegdheidsregeling verandert niet voor eerstbedoelde vennootschappen. Voor vennootschappen met een geplaatst kapitaal van EUR 22,5 miljoen of meer zou echter een verzaamd regime moeten gelden. Voor deze vennootschappen moet gaan gelden dat de aandeelhouders of certificaathouders tenminste 1% van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigen om een enquêteverzoek in te kunnen dienen. Achterliggende gedachte is daarbij dat er anders een disbalans bestaat tussen enerzijds het geïnvesteerde kapitaal en anderzijds de mogelijkheid tot het indienen van een enquêteverzoek dat - naar zijn aard - een krachtig juridisch wapen is.

Wij zijn het eens met de voorgestelde wijziging, met name ook omdat, conform het SER advies Evenwichtig Ondernemingsbestuur, aansluiting is gezocht bij de 1%-grens als bedoeld in artikelen 2:114a en 224a BW. Op grond van deze artikelen is het aandeelhouders en/of certificaathouders, vertegenwoordigde ten minste 1% van het geplaatste kapitaal, toegestaan om onderwerpen op een aandeelhoudersvergadering te doen agenderen. Wij hebben deze koppeling eerder bepleit.¹ Het is naar ons oordeel niet goed te verdedigen dat eenzelfde aandeelhouder enerzijds niet kan beschikken over het agenderingsrecht, maar anderzijds wel kan beschikken over het recht om een enquêteverzoek in te dienen.

Naar ons oordeel dient er een directe relatie te zijn tussen de mogelijkheid om punten op de agenda van de aandeelhouders te kunnen zetten en de mogelijkheid om een enquêteprocedure in te kunnen dienen. Blijkens de toelichting op het wetsvoorstel wil de minister een dergelijk koppeling niet.

De minister schrijft, in navolging van de wensen van de aandeelhoudersvertegenwoordigers:

“Ik meen dat een koppeling van het agenderingsrecht en het enquêterecht (...) niet opportuun is omdat de verschillende rechten inhoudelijk anders van aard zijn. Via het agenderingsrecht kunnen de aandeelhouders de besluitvorming van de algemene vergadering beïnvloeden. Zij hebben recht op agendering indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan. In tegenstelling tot een beroep op het enquêterecht vindt er geen rechterlijke toetsing van het verzoek plaats. Dat laatste rechtvaardigt een hogere grens voor een beroep

¹ Zie *De Commissaris* oktober 2006, nr. 3, p. 19-22.

op het agenderingsrecht. De rechterlijke toets in het kader van een enquêteprocedure kan voorkomen dat ten onrechte om onmiddellijke voorzieningen of een onderzoek wordt verzocht. Een relatief lage drempel is op zichzelf echter gerechtvaardigd omdat het verkrijgen van openheid voor de minderheidsaandeelhouders een belangrijk doel is van het enquêterecht”

Deze argumenten overtuigen niet.

Als principieel en algemeen punt komt het ons voor dat het in beginsel niet zo kan zijn dat voor het mindere, het minder krachtige wapen voor aandeelhouders, het agenderingsrecht, een hogere drempel geldt dan voor het meerdere, het zwaardere wapen, de bevoegdheid om een enquêteprocedure te beginnen.

Het feit dat er met betrekking tot het enquêterecht een rechterlijke toetsing plaatsvindt, doet daar niet aan af. De gevolgen voor een vennootschap die geconfronteerd wordt met een enquêteverzoek zijn immers veel groter, zelfs als een verzoek niet wordt toegewezen, dan wanneer gebruik wordt gemaakt van het agenderingsrecht. Een enquêteprocedure is naar zijn aard contentieus, zittingen zijn openbaar en uitspraken worden gepubliceerd. De druk op het bestuur en de raad van commissarissen van de vennootschap zal veel groter zijn dan wanneer gebruik wordt gemaakt van het agenderingsrecht. Wij laten dan nog daar dat bij toewijzing van onmiddellijke voorzieningen hardhandig ingegrepen kan worden, ook in de vennootschappelijke verhoudingen. Een lagere drempel voor het kunnen indienen van een enquêteverzoek dan voor het kunnen agenderen van onderwerpen op aandeelhoudersvergaderingen is dan ook niet te rechtvaardigen.

Ook het argument dat een relatief lage drempel op zichzelf gerechtvaardigd is omdat het verkrijgen van openheid voor de minderheidsaandeelhouders een belangrijk doel is van het enquêterecht, is niet goed te plaatsen. Relatief ten opzichte waarvan? Als een lage drempel op zich een doel is, waarom dan de wet wijzigen? Hoe verhoudt zich dat tot de grens van EUR 20 miljoen bij beursvennootschappen (zie hierna)? Dat lijkt inconsistent en moeilijk te rijmen.

DREMPEL BIJ BEURSVENNOOTSCHAPPEN

Het wetsvoorstel voorziet er voorts in dat aandeelhouders of certificaathouders in beursvennootschappen bevoegd zijn tot het indienen van een enquêteverzoek als hun aandelen of certificaten tenminste een waarde vertegenwoordigen van EUR 20 miljoen, ook al beschikken zij niet over tenminste 1% van het geplaatste kapitaal. Aldus wordt voorkomen dat aandeelhouders of certificaathouders met een substantiële kapitaalbreng niet beschikken over het recht van enquête omdat zij de 1%-grens niet bereiken.

Wij zijn het op zich eens met de gedachte dat er een moment komt dat het niet redelijk is om bij grotere beursvennootschappen de 1% grens te hanteren. Maar ook hier ligt het voor de hand om aansluiting te zoeken bij artikel 2:114a BW. Voor het agenderingsrecht bij beursvennootschappen geldt dat aandeelhouders of certificaathouders met een belang van tenminste EUR 50 miljoen beschikken over het agenderingsrecht als de 1%-grens niet wordt gehaald. Het ligt dan voor de hand om indachtig bovenstaande argumentatie de grens van EUR 50 miljoen ook op te nemen voor het kunnen indienen van een enquêteverzoek. Als de

minister echter van oordeel is dat de grens van EUR 20 miljoen in artikel 2:346 BW gehandhaafd moet blijven, dan zou naar ons oordeel het voor de hand liggen om deze grens ook op te nemen in Artikel 2:114a BW.

ENQUÊTEBEVOEGDHEID RECHTSPERSOON

Voorgesteld wordt dat ook de rechtspersoon zelf de bevoegdheid krijgt tot het indienen van een enquêteverzoek; art 2:346 onder d BW.

Wij ondersteunen dit voorstel. Het toekennen van deze bevoegdheid voorziet in een duidelijke behoefte en in een *equality of arms* tussen enerzijds de aandeelhouders en anderzijds het bestuur. Deze behoefte werd al door de Ondernemingskamer in een vroeg stadium onderkend. De pragmatische benadering die de Ondernemingskamer hanteerde door een rechtspersoon enquêtebevoegdheid toe te kennen werd echter de pas afgesneden door de Hoge Raad in zijn arrest van 1 februari 2002, *NJ* 2002, 225 inzake De Vries Robbé.

Bij de uitwerking van het voorstel plaatsen wij echter wel een enkele kanttekening. Met name gaat het daarbij om de voorgestelde toevoeging aan artikel 2:349 lid 1 BW. Als een rechtspersoon zelf een enquêteverzoek indient zouden, aldus de toevoeging, de raad van commissarissen en de ondernemingsraad “*zo spoedig mogelijk op de hoogte*” gesteld moeten worden.

Ten aanzien van de raad van commissarissen wordt dit gemotiveerd door aan te geven dat “*een zo belangrijke beslissing als de start van een enquêteverzoek*” door de raad van commissarissen “*getoetst*” moet kunnen worden. Wij zijn het hier mee eens, maar als dat zo wordt gezien, ligt het dan niet veeleer voor de hand dat de raad van commissarissen voorafgaand aan het indienen van het verzoek geïnformeerd wordt? Anders valt er behalve achteraf weinig te toetsen. Bovendien miskent de voorgestelde regeling hetgeen al is geregeld in artikel 141 lid 1 en 251 lid 1 BW: “*het bestuur verschaft de raad van commissarissen tijdig de voor de uitoefening van diens taak noodzakelijke gegevens*”. Het gaat hier om een grondregel waar de tekst “*zo spoedig mogelijk na indiening*” een inbreuk op zou kunnen maken. Het indienen van een enquêteverzoek is belangrijk. Het bestuur zal dat dus indachtig artikel 141 en 151 BW tijdig moeten melden aan en toetsen bij de raad van commissarissen, dus in beginsel voorafgaand aan het indienen van een verzoek. Kortom; de voorgestelde toevoeging aan 2:349 lid 1 kan achterwege blijven voorzover het de raad van commissarissen betreft.

Wij kunnen ons in beginsel vinden in het voorstel om de ondernemingsraad in te lichten na indiening. Volgens de toelichting is de mededelingsplicht opgenomen om de ondernemingsraad in de gelegenheid te stellen om desgewenst in overleg met het bestuur te treden of zich te voegen in de procedure. Wij denken dat dit op zichzelf juist is, maar kunnen ons voorstellen dat ook hier een eerder tijdstip aangewezen zou zijn, zeker wanneer onze suggestie ten aanzien van de raad van commissarissen zou worden gevolgd.

DE POSITIE VAN DE ONDERNEMINGSRAAD

Tot de partijen die volgens het wetsvoorstel de enquêtebevoegdheid toegekend krijgen behoort niet de ondernemingsraad. In de toelichting op het voorstel wordt dit gemotiveerd aan de hand van de volgende argumenten:

- De SER heeft in zijn advies Evenwichtig ondernemingsbestuur geoordeeld dat ondernemingsraden (en vakbonden) in het Nederlandse medezeggenschapsrecht adequate middelen hebben om (strategische) besluiten van ondernemingen te beïnvloeden. De SER was overigens verdeeld met betrekking tot toekenning van het enquêterecht aan de ondernemingsraad.
- De ondernemingsraad beschikt niet over rechtspersoonlijkheid en niet over een algemene procesbevoegdheid.
- De ondernemingsraad beschikt niet over een eigen vermogen dat vatbaar is voor uitwinning.
- Er bestaan geen waarborgen tegen onredelijke enquêteverzoeken of misbruik van de zijde van de ondernemingsraad.
- Geen van deze argumenten achten wij overtuigend.

In de afgelopen periode is een tendens zichtbaar geweest die heeft geleid tot een sterke uitbreiding van de enquêtebevoegdheid ten aanzien van verschillende stakeholders. Ten aanzien van stichtingen of verenigingen in de zorg geldt dat op basis van de Wet toelating zorginstellingen via de statuten aan een orgaan dat de cliënten van de instelling vertegenwoordigt de bevoegdheid tot het verzoeken van een enquête moet worden toegekend. Onduidelijk is aan welk orgaan een dergelijke bevoegdheid zou moeten worden toegekend. Veel zorginstellingen hebben het advies van de Nederlandse Vereniging van Toezichthouders in zorginstellingen opgevolgd en dit in het vage gelaten, door in de statuten te omschrijven dat het enquêterecht is toegekend aan "een representatieve cliëntenvereniging". Dit zou dus onder meer de cliëntenraad kunnen zijn, die aldus de adviesbevoegdheden uit de Wet medezeggenschap cliënten zorginstellingen zou combineren met het enquêterecht. Ten aanzien van cliëntenraden in de zorg geldt dat deze zich nog sterk moeten ontwikkelen, nauwelijks ervaring hebben met procederen en dat voorwaarden in de wetgeving omtrent rechtspersoonlijkheid, eigen vermogen of voorkoming van misbruik in het geheel niet zijn gesteld.

Die ontwikkeling is ook zichtbaar in het wetsontwerp inzake de maatschappelijke onderneming. Dit wetsvoorstel voorziet in een nieuw medezeggenschapsorgaan, de belanghebbendenvertegenwoordiging. Dit wetsvoorstel geeft voor de belanghebbendenvertegenwoordiging enkele basisbepalingen, waaronder een adviesrecht. Daarnaast wordt aan die belanghebbendenvertegenwoordiging de bevoegdheid toegekend om een enquête te verzoeken. Dat enquêterecht wordt overigens ook toegekend aan de algemene vergadering van winstbewijshouders en Onze Minister die het aangaat. Voorts wijzen wij op de ontwikkeling die de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport ten aanzien van zorginstellingen voor ogen staat. Bij brief van 9 juli 2009 wordt aangekondigd dat in de Wet

cliëntenrechten zorg zal worden bepaald dat de cliëntenraden op basis van de wet het recht van enquête zullen krijgen, ongeacht de rechtsvorm van de zorginstelling. (Zie verder over deze ontwikkelingen: M. Holtzer, 'Onderbenutting van rechten door werknemers?' *Ondernemingsrecht* 2009-15 en M. Holtzer, 'De medezeggenschap en de belanghebbenden-vertegenwoordiging in de maatschappelijke onderneming', *Ondernemingsrecht* 2007-16.)

Het gaat hier dus om toekenning van het enquêterecht bij voor de maatschappij van belang geachte ondernemingsvormen die met een veelheid van stakeholders te maken hebben en waarvan sommige relatief of geheel nieuw zijn. Dit laatste kan van de ondernemingsraad niet worden gezegd. De ondernemingsraad heeft een ruime ervaring met het procederen in geschillen rondom strategische besluiten, zoals ontwikkeld in de beroepsprocedure ex artikel 26 WOR. Die geschillen hebben geleid tot een veelheid aan uitspraken van de Ondernemingskamer, waaruit niet het beeld ontstaat dat de ondernemingsraad lichtvaardig gebruik maakt van dit recht. Evenmin zijn tekenen zichtbaar dat de rechter zelf heeft geoordeeld dat de ondernemingsraad misbruik heeft gemaakt van die bevoegdheid.

De vraag omtrent misbruik van bevoegdheid is wel aan de orde gekomen in kwesties waarin dit recht door middel van een overeenkomst aan de ondernemingsraad is toegekend (zie bijvoorbeeld de zaken Smit Transformatoren, OK 5 oktober 2005, *JOR* 2005/296 en AHAM, OK 10 december 2008, *JAR* 2009/14), waarin de redelijkheid van het door de werknemersvertegenwoordiging ingediende enquêteverzoek uitgebreid door de Ondernemingskamer is getoetst. In de zaak Smit Transformatoren overwoog de Ondernemingskamer onder meer dat aan het toekennen van de enquêtebevoegdheid aan de ondernemingsraad niet in de weg staat dat instelling van een ondernemingsraad in de eerste plaats is gericht op overleg met en advies aan de ondernemingsleiding. Volgens de Ondernemingskamer pleit de omstandigheid dat de ondernemingsraad ook het belang van de onderneming als zodanig in aanmerking dient te nemen juist vóór toekenning van de enquêtebevoegdheid. Evenmin staat aan toekenning in de weg dat de ondernemingsraad ook andere procedures ten dienste staan om beleid in rechte ter discussie te stellen. De Ondernemingskamer overwoog dat het enquêterecht juist de voorkeur kan verdienen ter voorkoming van een veelheid van andere procedures. Voorts overwoog de Ondernemingskamer dat de ondernemingsraad in die zaak een duidelijke eigen koers had gekozen, die los stond van het bestuur of andere bij de vennootschap betrokkenen en dat hij een eigen belang heeft. In de zaak AHAM overwoog de Ondernemingskamer dat de PVT er een eigen belang bij heeft dat aan de conflicten binnen de onderneming een einde komt. Zelf trekken wij uit deze overwegingen van de Ondernemingskamer de conclusie dat de Ondernemingskamer de enquêteverzoeken in het belang van de vennootschap heeft geacht (zie verder: M. Holtzer, 'Misbruik van medezeggenschap', in: R.M. Beltzer e.a., *De Onderneming in beweging*, Sdu 2006). Ook in alle overige zaken waarin de ondernemingsraad bij overeenkomst een enquêteverzoek is toegekend heeft de Ondernemingskamer geoordeeld dat indiening van dit enquêteverzoek terecht was (zie recentelijk het enquêteverzoek van de Ondernemingsraad Stichting Kinderopvang Barendrecht, OK 13 november 2009, *ARO* 2009/178).

Dit brengt ons op het belangrijkste bezwaar tegen de weigering om het enquêterecht ook aan de ondernemingsraad toe te kennen: de *equality of arms* van de verschillende stakeholders bij de onderneming. Conform het wetsvoorstel hebben aandeelhouders en binnenkort

mogelijk ook de rechtspersoon zelf de bevoegdheid een enquête te verzoeken. De ondernemingsraad is echter steeds afhankelijk van andere partijen, voornamelijk de vakorganisaties of het bestuur van de vennootschap. Wat kan de ondernemingsraad doen wanneer sprake is van een vermoeden van wanbeleid bij de onderneming en geen van die partijen wenst in te grijpen? Dergelijke situaties zijn verre van ondenkbaar. In veel sectoren zijn geen vakorganisaties actief. De terughoudendheid die vakorganisaties overigens met betrekking tot toepassing van het enquêterecht betrachten wordt ook in de toelichting op het consultatiedocument opgemerkt. Van die zijde hebben ondernemingsraden dus over het algemeen weinig heil te verwachten. Dat is mogelijk anders waar het gaat om het bestuur van de vennootschap, maar daar ontstaat nu juist de onevenwichtigheid. Het bestuur zal belang hebben bij toekenning van de enquêtebevoegdheid aan de ondernemingsraad wanneer een conflict is ontstaan met aandeelhouders of toezichhouders. In de toekomst zal het bestuur ook zelf een dergelijke enquête namens de rechtspersoon kunnen starten. Maar wat te doen als de oorzaak van het wanbeleid bij het bestuur zelf ligt? Wanneer aandeelhouders bijvoorbeeld nog geen signalen van mogelijk wanbeleid hebben opgevangen en vakorganisaties niet bereid zijn om die stap te zetten, staat de ondernemingsraad met lege handen, terwijl hij vanuit zijn positie vaak dicht op de onderneming staat en aldus ook in een vroegtijdig stadium op signalen van onjuist beleid zal (moeten) kunnen reageren. Die onevenwichtigheid is, mede gezien het toegenomen aantal partijen dat de enquêtebevoegdheid is toegekend, niet langer te rechtvaardigen.

Daar komt bij, dat het enquêterecht overigens een middel is dat een goede corporate governance bij ondernemingen kan bevorderen en ertoe kan leiden dat het evenwicht in de machtsverhoudingen rondom de ondernemingen ten faveure van de werknemersvertegenwoordigers kan worden hersteld. De begrenzing met betrekking tot misbruik zien wij in de toetsing door de rechter zelf: wanneer een enquêteverzoek op onjuiste gronden is ingediend, zal het worden afgewezen. Daarbij komt, dat het onze ervaring in de praktijk is dat ondernemingsraden evenzeer een positie te verliezen hebben, wanneer een rechtszaak niet goed verloopt. Dat maakt, dat het niet onze inschatting is dat zij lichtvaardig tot het voeren van juridische procedures zullen overgaan.

Het argument dat de ondernemingsraad geen rechtspersoonlijkheid en geen algemene procesbevoegdheid bezit achten wij niet sterk. Het is vaste jurisprudentie dat de ondernemingsraad wel procesbevoegdheid toekomt indien dit wettelijk wordt bepaald. Dat zou ook ten aanzien van het enquêterecht kunnen gebeuren; overwegingen omtrent rechtspersoonlijkheid spelen dan geen rol meer.

Het bezwaar dat de ondernemingsraad geen eigen vermogen heeft waarop verhaal zou kunnen plaatsvinden spreekt ons evenmin aan. In de praktijk komen schadevergoedingsacties vanwege ten onrechte ingediende enquêteverzoeken niet of nauwelijks voor. Daarnaast gaat het systeem van de Wet op de ondernemingsraden nu juist uit van de gedachte dat de ondernemingsraad niet in de kosten van de procedure kan worden veroordeeld (zie artikel 20 WOR). Met die bepaling bestaat al jaren ervaring en deze heeft niet geleid tot de conclusie dat de ondernemingsraad lichtvaardig procedeert.

Het gaat er ons niet om dat aan werknemers ongebreideld nieuwe rechten moeten worden verstrekt. De onderneming is gebaat bij het behoud van een redelijk evenwicht tussen de bij de vennootschap betrokkenen. Dat evenwicht wordt in onze ogen echter niet verstoord

wanneer ook de werknemers in staat zouden worden gesteld om rechterlijk ingrijpen mogelijk te maken wanneer sprake is van een vermoeden van wanbeleid, ook zonder daarbij van anderen afhankelijk te zijn.

Wij wijzen tot slot nog op een recent onderzoek in opdracht van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naar de mogelijke onderbenutting van bevoegdheden door ondernemingsraden in grote Nederlandse ondernemingen (P. van Beurden, H. van Ees en R. Goodijk, ‘Gebruik, niet-gebruik of onderbenutting? Onderzoek naar de mogelijke onderbenutting van bevoegdheden en mogelijkheden door de (centrale) ondernemingsraad in grote Nederlandse ondernemingen’, augustus 2009). Op basis van het door hen verrichte empirisch onderzoek komen de onderzoekers tot de aanbeveling dat de ondernemingsraad het recht van enquête moet worden toegekend. Dat rapport biedt, zo menen wij, een krachtig argument aan de Minister van Justitie om zijn standpunt in deze te heroverwegen.

2. ONMIDDELIJKE VOORZIENINGEN

Blijkens de toelichting op de voorgestelde wijziging van artikel 2:349a lid 2 BW is met de wijziging beoogd de jurisprudentie van de Hoge Raad vast te leggen. Verwezen is daarbij naar de DSM-uitspraak van 14 december 2007 (*JOR* 2008/11).

Hoewel je je kunt afvragen waarom in het onderhavige geval wel en in andere gevallen niet wordt overgegaan tot vastlegging van jurisprudentie in wetsteksten, merken wij op dat het naar onze mening in dit geval niet op een juiste wijze heeft plaatsgevonden.

De voorgestelde wettekst luidt als volgt: *“Indien gelet op de belangen van de rechtspersoon en degenen die krachtens de wet en de statuten bij de organisatie zijn betrokken (...), kan de Ondernemingskamer (...) een zodanige voorziening treffen voor ten hoogste de duur van het geding”*

Dus het gaat om de belangen van de rechtspersoon en degenen die krachtens de wet of de statuten bij de organisatie zijn betrokken. Deze inperking is echter niet terug te vinden in de jurisprudentie.

In de jurisprudentie wordt consequent gesproken over “de belangen van betrokken partijen”, zie naast de DSM-uitspraak ook HR 9 februari 2001, *NJ* 2002, 92. In een enquêteprocedure kunnen naast de rechtspersoon zeer wel partijen betrokken zijn of worden die niet krachtens de wet of statuten bij de organisatie zijn betrokken. Denk aan werknemers, oud-bestuurders of oud-commissarissen, contractspartijen, crediteuren, etc. De inperking roept vragen op en is onnodig. Gelet op de jurisprudentie kan beter volstaan worden met de bepaling dat de Ondernemingskamer bij de uitoefening van haar bevoegdheid tot het treffen van onmiddellijke voorzieningen voldoende rekening moet houden met, en een billijke afweging moet maken van, de belangen van betrokken partijen.

Door dit in navolging van de Hoge Raad zo te formuleren, hoeft onzes inziens verder ook geen aandacht te worden gegeven aan de vraag wanneer nu de onmiddellijke voorziening wordt getroffen, vooruitlopend op een oordeel op het enquêteverzoek zelf of nadat daar al over beslist is. Dit zal namelijk meegewogen kunnen worden bij de belangenafweging. De Hoge Raad lijkt dat zo ook in te steken in de DSM-beschikking (r.o 3.6.)

De minister heeft in het voorstel aan artikel 2:349a BW nog een lid 3 toegevoegd dat bepaalt dat er binnen redelijke termijn nadat een onmiddellijke voorziening is getroffen zonder dat er een onderzoek is gelast, alsnog op het enquêteverzoek moet worden beslist.

Wij zijn het eens met deze toevoeging. Het is onwenselijk, zoals nu wel voorkomt, dat voorzieningen blijven voortduren zonder dat in de zaak zelf voortgang wordt geboekt.

Naar onze mening is het wel wenselijk om de in lid 3 genoemde termijn nader te duiden. In het geval er voorlopige voorzieningen zijn getroffen kan dat van grote invloed zijn op de positie van de onderneming en andere betrokken (proces)partijen en belanghebbenden. De rechtszekerheid brengt de noodzaak met zich dat duidelijk is hoe lang partijen en belanghebbenden dienen te wachten op een beslissing ten aanzien van het enquêteverzoek. Het gegeven dat een enquête dan nog niet direct gestart kan worden – bijvoorbeeld omdat zekerheidsstelling ten aanzien van de kosten moet volgen – laat onverlet dat al wel kan worden beslist dat er een onderzoek moet volgen.

In het geval voorlopige voorzieningen worden getroffen voordat op het enquêteverzoek is beslist, is niet duidelijk aan welke voorwaarden moet worden getoetst. In het wijzigingsvoorstel noch in de toelichting wordt hier iets over opgemerkt. In de literatuur (onder meer P.G.F.A. Geerts, *Ondernemingsrecht* 2009, p. 194) is genoemd dat er ook in de geschetste situatie sprake moet zijn van gegronde redenen om aan een juist beleid te twifelen. De rechtspraak (Ondernemingskamer 20 mei 2008, *ARO* 2008/106) lijkt daar niet altijd van uit te gaan.

Wij menen dat het van belang is dat het wijzigingsvoorstel op genoemde punten wordt geëvalueerd dan wel dat hieraan in de toelichting nadere aandacht wordt gegeven. Het is voor de rechtspraktijk van belang dat duidelijk is of het treffen van voorlopige voorzieningen voorafgaand aan een beoordeling van het enquêteverzoek alleen in uitzonderingsgevallen mogelijk is, en of ook bij de beslissing ten aanzien van de voorzieningen (vooralsnog) moet zijn gebleken van gegronde redenen om aan een juist beleid te twifelen.

De voorgestelde wijziging van het enquêterecht brengt geen verandering in de huidige systematiek van berechting in één feitelijke instantie. Het advies dat de SER op dit punt heeft gegeven, wordt niet gevolgd.

Wij kunnen het standpunt van de minister onderschrijven. In de literatuur is gewezen op de aard van de enquêteprocedure en op het gegeven dat het enquêterecht in de praktijk naar behoren werkt (S.M. Bartman en M. Holtzer, 'Evenwichtig ondernemingsbestuur in de polder', *TvOB* 2008-3, p.59). De invoering van de mogelijkheid van hoger beroep kan bovendien contraproductief werken indien de mogelijkheid bestaat dat het hoger beroep schorsende werking heeft.

3. BEPERKING VAN HET AANSPRAKELIJKHEIDSRISICO VOOR ONDERZOEKERS EN TIJDELIJKE BESTUURDERS EN COMMISSARISSEN

De voorgestelde toevoegingen aan artikel 2:350 lid 3 en 2:357 lid 4 BW komt erop neer dat de discussie rondom de aansprakelijkheidsrisico's van betrokken personen beperkt blijft tot een regeling van de kosten van verweer van de onderzoekers, bestuurders en commissarissen.

Wij vinden dit onbevredigend en zijn van oordeel dat een verdergaande regeling te overwegen is. Bovendien menen wij dat de voorgestelde regeling niet voldoende duidelijk. We maken de volgende kanttekeningen.

Allereerst kan worden opgemerkt dat de problematiek van aansprakelijkheidsrisico's niet alleen beperkt is tot de met een enquête belaste personen (onderzoekers), bestuurders en commissarissen, maar ook anderen kan betreffen. Te noemen zijn ook de beheerders van aandelen of certificaten. Naar onze mening beperkt de door de minister voorgestelde regeling zich ten onrechte tot de enquêteurs, bestuurders en commissarissen.

Deze functionarissen zijn soms advocaten of andere vrije beroepsbeoefenaars, maar niet altijd. Het zogenoemde *OK-personeel* bestaat ook uit oud-rechters, hoogleraren, gepensioneerde ondernemers, etc. Voor zover deze functionarissen niet aan een bestaande organisatie verbonden zijn (in welk geval de al afgesloten beroepsaansprakelijkheidsverzekering meestal soelaas biedt), is het verzekeren van aansprakelijkheidsrisico's in de praktijk lastig. Verzekeraars zijn op zichzelf bereid om het risico van aansprakelijkheid te accepteren, maar in de regel niet dan nadat uitvoerige informatie is ingewonnen omtrent de reikwijdte van het risico. Probleem is daarbij dat een kort daarvoor benoemde functionaris die reikwijdte nog niet weet (hij/zij moet dat juist onderzoeken) en bovendien ook niet te lang kan wachten. Gegeven verder dat er sprake is van een niet onaanzienlijke premielast, leert de ervaring dat OK-personeel dat niet verbonden is aan een beroepsorganisatie (zoals een advocatenkantoor) meestal onverzekerd blijft. Ten gevolge hiervan kunnen zich onaanvaardbare aansprakelijkheidsrisico's voordoen.

Dit klemt temeer, nu een door de Ondernemingskamer benoemde persoon zijn of haar werk moet doen in soms contesterende omstandigheden. Er is immers binnen de rechtspersoon of tussen de bij de rechtspersoon betrokken partijen of belanghebbenden een probleem en er is (veelal) beslist dat er gegronde redenen zijn om aan een juist beleid te twijfelen. In dit krachtenveld van tegengestelde belangen moet de benoemde persoon opereren, terwijl de onderneming meestal nog going concern is. In de praktijk blijkt dat een (dreigende) aansprakelijkstelling daarbij als instrument kan worden ingezet in een poging om de functionaris te sturen. Hoewel geen voorbeelden bekend zijn dat van een succesvolle aansprakelijkstelling, menen wij dat het te lichtvaardig dreigen met claims ongewenst is.

Er is namelijk al op gewezen, dat het voor de rechtsbedeling van belang is dat onderzoekers in alle vrijheid en openheid kunnen rapporteren, zonder een te grote vrees voor een

aansprakelijkstelling (M. Holtzer, 'De aansprakelijkheid van de onderzoeker in de enquêteprocedure', in: C.J.M. Klaassen e.a. *Aansprakelijkheid in beroep, bedrijf of ambt* (Serie Onderneming en Recht), Deventer 2003, p. 259-268). Dit geldt ook voor andere benoemde personen.

Tegen deze achtergrond kan het allereerst worden overwogen dat de rechtspersoon wordt opgelegd om een passende aansprakelijkheidsverzekering te sluiten, die ook dekking biedt voor de kosten van verweer (hetgeen in de regel het geval is), althans daarvan de kosten te dragen. De voorgestelde toevoegingen kunnen zo worden ingericht dat de Ondernemingskamer op dit punt discretionaire bevoegdheid krijgt.

Het is naar onze mening verder te overwegen de mogelijkheden van aansprakelijkstelling in te perken. Dat is naar onze mening in elk geval aan de orde ten aanzien van de rechtsverhouding tussen een door de Ondernemingskamer benoemde persoon enerzijds en de onderneming en/of de bij de onderneming betrokken entiteiten (moeder-, zuster- en dochtervennootschappen, bestuurders, commissarissen, aandeelhouders) anderzijds. In deze interne verhouding zou kunnen gelden dat pas na toestemming van de Ondernemingskamer tot aansprakelijkstelling kan worden overgegaan (zie de suggesties van M.W. Josephus Jitta, 'De aansprakelijkheid van de door de Ondernemingskamer benoemde bestuurders en commissarissen', in: C.J.M. Klaassen e.a., *Aansprakelijkheid in beroep, bedrijf of ambt* (Serie Onderneming en Recht), Deventer 2003, p. 463-472).

Tegen de achtergrond van het vorenstaande is de nu voorgestelde regeling van artikel 2:350 lid 3 en 2:357 lid 4 BW naar onze mening onvoldoende. Bovendien menen wij dat het voorstel onvoldoende oog heeft voor de praktische problemen, die kunnen ontstaan in het geval de kosten van verweer voor rekening van de rechtspersoon komen. Immers, niet ondenkbaar is dat de rechtspersoon, geconfronteerd met deze kosten of wetende dat zij daarmee geconfronteerd gaat worden, op voorhand bezwaar gaat maken tegen bepaalde onderdelen van opgevoerde kosten of tegen de hoogte van de kosten. Aldus kan men het maken van kosten proberen te sturen. Dit is ongewenst, zeker als de aansprakelijkstelling waartegen verweer wordt gevoerd, van de rechtspersoon zelf afkomstig is. Opgemerkt zij verder dat een aansprakelijkheidsverzekering in de meeste gevallen ook dekking biedt voor de kosten van verweer, zonder dat daarbij dan sprake kan zijn van 'invloed' van de rechtspersoon.

Naar onze mening zou dan ook de regeling van artikel 2:350 lid 3 en 2:357 lid 4 BW zo moeten worden ingericht, dat het de Ondernemingskamer vrij staat te bepalen dat de rechtspersoon voor een adequate aansprakelijkheidsverzekering moet zorg dragen, en dat een aan de onderzoeker of andere benoemde persoon door of namens de rechtspersoon gerichte aansprakelijkstelling voorafgaande toestemming van de Ondernemingskamer behoeft.

4. DE WAARBORGEN TIJDENS HET ONDERZOEK

Eén van de redenen van de wetgever om tot wijziging van de bepalingen omtrent het enquêterecht over te gaan, is de versterking van de waarborgen bij een beroep op het

enquêterecht, aldus de considerans van het wetsvoorstel. Deze versterking is vormgegeven door aan artikel 2:351 BW een lid toe te voegen dat luidt:

“De met het onderzoek belaste personen stellen een verslag op van hun bevindingen. Zij stellen degenen die in het verslag worden genoemd in de gelegenheid om opmerkingen te maken ten aanzien van wezenlijke bevindingen die op henzelf betrekking hebben.”

Omdat het verslag van de onderzoekers van wezenlijk belang is voor het oordeel van de Ondernemingskamer of sprake is van wanbeleid en omdat het oordeel wanbeleid kan leiden tot het opleggen van voorzieningen die ingrijpende gevolgen hebben en bovendien een diffamerende werking kan hebben voor de rechtspersoon en zijn bestuurders of commissarissen, wil de Minister van Justitie het risico op onjuiste informatie in het verslag van de onderzoekers zo klein mogelijk maken.

Wij juichen de toevoeging van bovenstaand lid toe, maar wij menen daarentegen wel dat de algemene beginselen van behoorlijk onderzoek meer behelzen dan louter het toesturen van het conceptonderzoeksrapport. Bovengenoemde toevoeging voorziet enkel in een waarborg in de eindfase, terwijl het zwaartepunt onzes inziens dient te liggen in het onderzoek zelf. In dat verband worden in de literatuur de algemene beginselen van behoorlijk onderzoek genoemd. Dit zijn criteria die de taak van de onderzoeker nader bepalen en die te ontlenen zijn aan de wet en aan de interpretatie die de rechtspraak daaraan geeft (zie bijv. De Kluiver in zijn noot (sub 9 en 10) onder EHRM 19 maart 2002, *JOR* 2002/127 (Text Lite)). Onder deze algemene beginselen kan (o.a.) worden verstaan het zorgvuldigheidsbeginsel, het gelijkheidsbeginsel, het evenredigheidsbeginsel, het vertrouwensbeginsel, het motiveringsbeginsel en het oogmerk van zuiverheid. Het recht dat in onze ogen het meeste bescherming dient te genieten in de onderzoeksfase, is het recht op hoor en wederhoor, hetgeen valt te scharen onder het zorgvuldigheidsbeginsel.

Wij realiseren ons dat de onderzoeker de nodige vrijheid heeft bij het instellen van zijn onderzoek, maar dat neemt niet weg dat ook hij zich in beginsel heeft te houden aan de algemene beginselen van behoorlijk onderzoek. Het recht op hoor en wederhoor brengt onzes inziens onder meer met zich mee dat partijen en andere betrokkenen in de onderzoeksfase recht hebben op rechtsbijstand en dat in dat kader de advocaat van partijen bij het verhoor door de onderzoeker aanwezig mogen zijn en het woord mogen voeren. Onze ervaring is echter dat dit recht door onderzoekers vaak onvoldoende wordt gerespecteerd. In veel gevallen wordt de advocaat van partijen niet eens toegelaten tot het verhoor en in de gevallen waarin hij er wel bij mag zijn, wordt hem niet toegestaan namens de gehoorde partij te antwoorden of te interveniëren. Wij achten dit een onaanvaardbare beperking van het recht op rechtsbijstand en een duidelijke erkenning van dit beginsel in het wettelijk kader van het enquêterecht is in onze ogen van belang. Een regeling zou kunnen worden getroffen die erin voorziet dat het recht op rechtsbijstand in het enquêterecht wordt gewaarborgd (zie in dit verband ook J.M. Blanco Fernández, M. Holtzer en G. van Solinge, *Richtlijnen voor de onderzoeker in enquêteprocedures*, Serie vanwege het Van der Heijden Instituut, deel 78, p. 60, Deventer: Kluwer 2004 en R.M. Hermans, ‘Het onderzoek in de enquêteprocedure’, in: *Geschriften vanwege de Vereniging Corporate Litigation 2002-2003*, p. 113-173, Deventer: Kluwer 2003).

Voorts menen wij dat het wenselijk is, dat indien de beginselen van behoorlijk onderzoek door de onderzoekers niet in acht worden genomen, partijen en betrokkenen tijdens het onderzoek de mogelijkheid hebben op te komen tegen de wijze waarop de onderzoekers het onderzoek uitvoeren. Thans is dit niet geregeld en wordt vaak pas in de tweede fase van de enquêteprocedure aangevoerd dat de onderzoekers hun onderzoek niet zorgvuldig hebben uitgevoerd. In een dergelijk geval kan de Ondernemingskamer in de tweede fase eventuele gebreken weliswaar herstellen, waaronder zelfs het gelasten van een nieuw onderzoek (zie o.a. Ondernemingskamer 19 september 2001, *JOR* 2001/224 m.nt. M. Brink en *Ondernemingsrecht* 2001, p. 433-436 m.nt. S.M. Bartman, rov. 4.5.), maar zij zal in de praktijk moeilijk kunnen afwijken van hetgeen in de onderzoeksfase is vastgesteld. Wij menen dat verdere gedachtevorming noodzakelijk is, waarbij het interveniëren tijdens het onderzoek via de Ondernemingskamer een mogelijkheid is.

Tot slot menen wij dat het onder omstandigheden wenselijk kan zijn dat de onderzoeker, indien hij in zijn definitieve rapport voorbij gaat aan wezenlijke bevindingen van betrokkenen als reactie op het conceptonderzoeksrapport, motiveert waarom hij geen rekening houdt met deze wezenlijke bevindingen. Op deze wijze wordt het commentaar van partijen en betrokkenen kenbaar, in eerste instantie voor de Ondernemingskamer, maar ook voor de civiele en/of strafrechter in een eventuele vervolgprocedure (zie in dit verband ook R.M. Hermans, 'Het onderzoek in de enquêteprocedure', in: *Geschriften vanwege de Vereniging Corporate Litigation 2002-2003*, p. 113-173, Deventer: Kluwer 2003, en J.M. Blanco Fernández, M. Holtzer en G. van Solinge, 'Richtlijnen voor de onderzoeker in enquêteprocedures', *Serie vanwege het Van der Heijden Instituut*, deel 78, p. 50, Deventer: Kluwer 2004).

5. OVERIGE ASPECTEN – GEREGLAARDE FINANCIËLE MARKTEN

VERWIJZING NAAR MARKT IN FINANCIËLE INSTRUMENTEN MET BETREKKING TOT ARTIKEL 2:346 BW

In de nieuwe redactie van artikel 2:346, aanhef en onder c BW wordt verwezen naar "indien de aandelen of certificaten zijn toegelaten tot de handel op een markt in financiële instrumenten als bedoeld in artikel 1:1 Wet op het financieel toezicht (...)". Opgemerkt dient te worden dat artikel 1:1 Wet op het financieel toezicht ("Wft") het begrip "markt in financiële instrumenten" niet definieert. Wel wordt daarin gedefinieerd de begrippen "gereguleerde markt" en "multilaterale handelsfaciliteit", ("MTF").

Overwogen zou moeten worden om in een nieuwe redactie van artikel 2:346, aanhef en onder c BW de correcte terminologie te vermelden die aansluit bij het definitie-apparaat van de Wft. Bovendien kan in dat verband het navolgende worden opgemerkt.

MET EEN GERELEMENTEERDE MARKT OF MTF VERGELIJKBAAR SYSTEEM

In de regeling van het agenderingsrecht van aandeelhouders van artikel 2:114a BW wordt ten aanzien van het afbakenen van de bevoegdheid van aandeelhouders verwezen naar de correcte terminologie van de Wft, namelijk de gerelementeerde markt en de multilaterale handelsfaciliteit. De reikwijdte van de bepaling wordt echter uitgebreid met "een met een gerelementeerde markt of multilaterale handelsfaciliteit vergelijkbaar systeem uit een staat die geen lidstaat is" om daarmee ook rechten toe te kennen aan aandeelhouders die belangen houden in een Nederlandse vennootschap, doch waarvan een beursnotering wordt aangehouden in een staat die niet behoort tot de Europese Unie of Europese Economische Ruimte ("EU/EER").

Voor de praktijk speelt dit een belangrijke rol, mede vanwege het aanzienlijke aantal Nederlandse vennootschappen die een notering in het buitenland en buiten de EU/EER hebben, bijvoorbeeld Nederlandse vennootschappen met een notering aan een van de effectenbeurzen in de Verenigde Staten, zoals de New York Stock Exchange of NASDAQ. Op dit vlak wordt ten aanzien van het agenderingsrecht van aandeelhouders een gelijke positie gegeven aan aandeelhouders met een belang in een Nederlandse vennootschap waarvan de aandelen op een van de Nederlandse beurzen zijn genoteerd, aandeelhouders die een belang houden in een Nederlandse vennootschap waarvan de aandelen zijn genoteerd op een gerelementeerde markt of MTF die binnen de EU/EER is gevestigd of daarbinnen functioneert en aandeelhouders met een belang in een Nederlandse vennootschap waarvan de aandelen zijn genoteerd op een effectenbeurs die buiten de EU/EER wordt gehouden.

Er valt veel voor te zeggen om de reikwijdte van de bepaling van artikel 2:114a BW ook door te trekken naar de herziene regeling van de bevoegdheid een enquête te verzoeken zoals thans voorgesteld in het voorstel voor een herzien artikel 2:346 BW.

AANDELEN EN CERTIFICATEN VAN AANDELEN

Artikel 2:346, aanhef en onder c BW gaat uit van de bevoegdheid van de houder van aandelen en certificaten van aandelen die met medewerking van de vennootschap zijn uitgegeven. De gebruikte terminologie leunt sterk aan tegen de vennootschapsrechtelijke begrippen "aandelen" en "certificaten van aandelen" zoals wij dit in ons recht kennen. De vraag is of deze aanduidingen in het voorstel voor artikel 2:346 BW niet zullen leiden tot interpretatievragen omtrent de rechten en bevoegdheden van aandeelhouders die geen rechtstreeks belang hebben in de Nederlandse vennootschap, maar een indirect belang vanwege de wijze waarop de beurshandel van de desbetreffende aandelen in de jurisdictie van de beursnotering is geregeld.

In de praktijk worden een veelheid van structuren toegepast die worden beheerst door het recht van de jurisdictie waar de beursnotering wordt gehouden, om tegemoet te komen aan de lokale voorschriften voor verhandeling van effecten op de desbetreffende beurs. Te denken valt aan het instrument van Depository Interests zoals dat in het Verenigd Koninkrijk wordt gehanteerd voor het creëren van rechten op aandelen in buitenlandse vennootschappen in het op basis van het principe van dematerialisatie van het effectenverkeer werkende CREST systeem. Voor de Verenigde Staten kan men denken aan American Depositary Receipts of American Depositary Shares.

De vraag is of de begrippen "aandelen of certificaten van aandelen" zoals thans gehanteerd in het wetsvoorstel in voldoende mate duidelijkheid geven, dat de indirecte belangen van aandeelhouders die stukken houden die in het buitenland zijn uitgegeven om de handel op de lokale beurs mogelijk te maken eveneens binnen de reikwijdte van de regeling van artikel 2:346 vallen. Op dat vlak zou eveneens een verduidelijking noodzakelijk zijn.

BEVOEGDHEID AUTORITEIT FINANCIËLE MARKTEN ("AFM")

Door een simpele toevoeging van de naam van de "Stichting Autoriteit Financiële Markten" in de bepalingen van artikelen 2:348, 2:353, lid 2, 2:355, lid 4 en 2:358 lid 3 BW wordt voorgesteld aan de AFM voortaan een gelijke rol toe te kennen als De Nederlandsche Bank ("DNB") bij een geëntameerde enquêteprocedure.

De wetgever heeft daarbij blijkens de toelichting met name betrokkenheid van de AFM op het oog ten aanzien van uitgevende instellingen met een beursnotering, waarbij de AFM als gedragstoezichthouder optreedt. Daarbij wordt als voorbeelden genoemd het toezicht op de verslaggeving van de uitgevende instelling en de bestrijding van handel met voorwetenschap.

De redactie van het huidige wetsvoorstel is zodanig ruim, dat de enkele toevoeging van de naam van de AFM in combinatie met de huidige bewoordingen van hier voor genoemde artikelen al snel kan leiden tot de toepasselijkheid van dit voorschrift voor alle andere gevallen waarin de "rechtspersoon wegens het bedrijf dat hij uitoefent, is onderworpen aan het toezicht van de AFM". Dat geldt bijvoorbeeld ook voor het toezicht op accountantsorganisaties uit hoofde van de Wet toezicht accountantsorganisaties en voorts het toezicht op alle financiële ondernemingen waarop de AFM gedragstoezicht uitoefent.

Het is met name ten aanzien van het door de AFM uitgeoefende toezicht op financiële ondernemingen krachtens bepalingen van de Wft waarbij tevens sprake is van toezicht vanwege DNB, dat men zich kan afvragen of de wetgever met het voorstel voldoende duidelijk regelt hoe in de praktijk zal moeten worden omgesprongen met de afbakening van bevoegdheden van DNB en AFM.

Dit speelt onder meer een rol bij het bepaalde van artikel 2:355, vierde lid BW omtrent het horen van DNB voorafgaand aan het treffen van voorzieningen, ingeval van gebleken wanbeleid. In de toekomst zal dit voorschrift ook gelden voor het horen van de AFM. Maar hoe om te gaan met de gevallen waarin de AFM en DNB tegelijkertijd toezicht uitoefenen, bijvoorbeeld bij zogenaamde 'bankbeleggingsondernemingen', namelijk banken die primair onder toezicht staan van DNB, maar die ten aanzien van de uitoefening van het bedrijf als beleggingsonderneming ook onder toezicht staan van de AFM. Dient de Ondernemingskamer in een dergelijk geval zowel DNB als AFM te horen omtrent het voornemen voorzieningen te treffen? En welk standpunt van welke toezichthouder is daarbij doorslaggevend?

Het zou om deze redenen wenselijk zijn dat de wetgever in het definitieve wetsvoorstel meer aandacht geeft aan de daadwerkelijk beoogde reikwijdte van de bepalingen waarin de AFM een rol wordt toegekend en voorts een regeling te treffen over de wijze waarop de bevoegdheden van de toezichthouders moeten worden uitgeoefend in gevallen waarbij beide

toezichthouders een rol vervullen in het toezicht op de desbetreffende financiële onderneming.

Daarbij zou aansluiting kunnen worden gezocht bij het systeem in de Wft van de vergunningverlenende toezichthouder, waarbij betrokkenheid van de toezichthouder bij een enquêteprocedure, beperkt blijft tot de toezichthouder die de vergunningverlenende bevoegdheid heeft. Voor banken, elektronisch geldinstellingen verzekeraars, clearinginstellingen, premiepensioeninstellingen en betaalinstellingen zal in zo'n model uitsluitend DNB worden betrokken. Voor beleggingsondernemingen, beleggingsinstellingen en financiële dienstverleners is de AFM met uitsluiting van DNB de toezichthouder die bij de enquêteprocedure wordt betrokken. Voor uitgevende instellingen met een beursnotering en (indien dat inderdaad de bedoeling is) voor accountantsorganisaties, geldt de AFM dan als de betrokken toezichthouder.

DLA Piper Nederland N.V.

December 2009

CONTACTPERSONEN

Frans Stibbe

Partner Litigation and Regulatory
+31 (0)20 541 9807
frans.stibbe@dlapiper.com

Marnix Holtzer

Partner Employment, Pensions and Benefits
+31 (0)20 541 9872
marnix.holtzer@dlapiper.com

Gerard Endedijk

Partner Litigation and Regulatory
+31 (0)20 541 9854
gerard.endedijk@dlapiper.com

Bart Joosen

Partner Finance and Projects
+31 (0)20 541 9905
bart.joosen@dlapiper.com

Boudewijn Smits

Advocaat Employment, Pensions and Benefits
+31 (0)20 541 9924
boudewijn.smits@dlapiper.com